

تضمین کیفیت در تحصیلات عالی: مطالعه اثرات آن در پوهنتون کابل

پوهاند محمد شفیع شریفی، پوهنیاړ ذکرا لاله فایق او پوهنیاړ ذبیح الله شکوری^۳

تقریظ دهنده: پوهنوال خلیل الرحمن سروری

مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم
اجتماعی پوهنتون کابل، ۳ (۳) ۱۳۹۹

چکیده

در جهان به شدت در حال تغییر و بی ثبات امروزی، تحصیلات عالی با کیفیت به یک هدف جهانی مبدل گردیده است. تحقق پالیسی‌های معیاری تضمین کیفیت روش پذیرفته شده به خاطر نیل به هدف و تبدیل پوهنتون به یک نهاد تحصیلی دانش، کار، فرصت، تأثیر و تغییر آفرین محسوب می‌گردد. پوهنتون کابل تضمین کیفیت را در تمام سطوح تطبیق ولی کم‌تر فرصت میسر گردیده است که تأثیرات آن را مطالعه نماید. این مقاله تأثیرات این پالیسی‌ها را مورد مطالعه قرار داده است. نوع تحقیق توصیفی-تحلیلی بوده و نتایج تحقیق نشان می‌دهد که کاربرد پروسه‌ی تضمین کیفیت مؤثر و تغییرات بنیادی و بهبود در روند تدریس، آموزش و تحقیق در پوهنتون کابل را بار آورده است. مزیداً، در مقاله‌ی حاضر به دست آوردها و چالش‌ها نیز اشاره گردیده و پیشنهادهایی به خاطر بهبود نیز افزود گردیده است که پوهنتون و سایر نهادها می‌توانند از آن بهره‌برند.

اصطلاحات کلیدی: تضمین کیفیت؛ اعتباردهی؛ تدریس؛ تحقیق و آموزش؛ تحصیلات عالی

Quality Assurance In Higher Education: Its Effectiveness Study At Kabul University

Professor M. Shafi Sharifi, Jr. Teaching Asstt. Zekrullah Faiq & Jr. Teaching Asstt. Zbihullah Shakori

Abstract

In today's rapidly changing and unstable world, quality higher education has become a global goal. Achieving standard quality assurance policies is an accepted method for achieving the goal and turning the university into an academic institution of knowledge, work, opportunity, impact and change. Kabul University has implemented quality assurance at all levels, but there is less opportunity to study its effects. This paper studies the effectiveness of these policies. It is a descriptive-analytical research and its results show that the application of the process was effective and brought up fundamental changes and improvements in the teaching, teaching and research process at Kabul University. Additionally, this paper discusses the achievements and challenges, and adds suggestions for improvement that the university and other institutions can benefit from.

Keywords: Quality Assurance; Accreditation; Teaching; Research and learning; Higher education

ارجاع

شریفی، محمد شفیع؛ فایق، ذکرا لاله و شکوری، ذبیح‌الله. (۱۳۹۹). تضمین کیفیت در تحصیلات عالی: مطالعه اثرات آن در پوهنتون کابل. مجله‌ی علمی-تحقیقی حوزه‌ی علوم اجتماعی پوهنتون کابل، شماره ۳ (۳)، صص ۱۱ - ۲۵.

^۱ استاد پوهنځی انجینری، پوهنتون کابل.

^۲ استاد پوهنځی روان‌شناسی و علوم تربیتی، پوهنتون کابل.

^۳ استاد پوهنځی اقتصاد، پوهنتون کابل.

مقدمه

دست‌رسی به تحصیلات و آموزش عالی عادلانه و با کیفیت تهداب تحقیق، نوآوری و خلاقیت را تشکیل می‌دهد. تحصیلات عالی با چنین ویژگی‌ها باید از طرف تمام نهادهای دولتی به صورت مسئولانه مورد حمایت مالی و اقتصادی قرار گیرد. نهادهای تحصیلی نیز متعهد به ارتقای فرصت‌های آموزش دوام‌دار با کیفیت در همه زمینه‌ها و در تمام مقاطع تحصیلی برای همه می‌باشند.

علاقه‌مندی به تحصیلات عالی و تعداد محصلان در سطح جهانی به شدت رو به افزونی است. پیش‌بینی‌های یونسکو (Wells, 2018) نشان می‌دهد که اقتصادهای نوظهور تعداد محصلان را تا سطح ۲۶۲ میلیون تا سال ۲۰۲۵ افزایش می‌بخشد. در افغانستان نیز طی ۱۹ سال گذشته افزایش قابل ملاحظه در تعداد محصلان رونما گردیده که در حال حاضر حدود نزدیک به پنجاه‌هزار محصل م‌صروف تحصیل در پوهنتون‌ها و نهادهای تحصیلی دولتی و خصوصی می‌باشند که یک افزایش حدود ۴۰ برابر را نظر به سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد. هر یک از این محصلان شایسته‌ی تحصیل با کیفیت می‌باشند. وزارت تحصیلات عالی افغانستان برای اولین بار چارچوب تضمین کیفیت به منظور ارزیابی، تحصیلات با کیفیت را در قالب یازده معیار و ۵۸ شاخص در سال ۱۳۹۵ معرفی داشتند (Quality Assurance and Accreditation Directorate, 2020).

پوهنتون کابل نیز با توجه به فراگیری تحصیلات عالی به عنوان ثروت و سرمایه‌ی کشور و نقش آن در اقتصاد مبتنی بر دانش، کاهش مصارف، ایجاد ارزش افزوده، تحقق انتظارات نوپدید ذی‌نفعان، تعامل با مارکیت کار و پاسخ‌گو به افزایش تقاضا به کیفیت آموزش، توجه قابل ملاحظه را انجام داده است. نقشه‌ی راه که دربرگیرنده‌ی توسعه‌ی برنامه‌ی درسی، برنامه‌های جدید، استفاده از تکنالوژی در آموزش، کیفیت انتقال دانش، حساب‌ده، و مسؤولیت، آموزش دوام‌دار، و شهروندی جهانی می‌باشد را به وجود آورد.

افق جدید آموزش تحصیلات عالی بین‌المللی نیز بر تأکید بر متنوع سازی برنامه‌ها، استفاده از ICT، توسعه‌ی آموزش تحصیلات عالی، تبادل استاد/محصل در داخل و خارج، تغییر در پارادایم‌های یادگیری، تمرکز بیشتر بر چارچوب‌های تضمین کیفیت و صلاحیت‌ها، افزایش سطح قابلیت اشتغال فارغ‌التحصیلان، ظهور رقابت در بین نهادهای تحصیلی، حرکت به سوی ایجاد آموزش و تحقیق منطقی و بین‌المللی شدن را می‌طلبد (Wells, 2018).

تعریف کیفیت

تعاریف زیادی از کیفیت صورت گرفته است. از جمله: اکلند کیفیت را چنین تعریف می‌کند، «مجموعه ویژگی‌ها و خصوصیات یک فراورده یا حذف که نمایانگر توانایی آن در برآوردن خواسته‌ها بیان شده و یا خواسته شده باشد» (Vlasceanu, Quality assurance and Accountability: Navigating Between Scylla and Charybdis, 2009).

شبکه‌ی بین‌المللی نهادهای تضمین کیفیت در آموزش عالی دو تعریف از کیفیت در آموزش عالی ارائه داده است. در این تعریف‌ها، «کیفیت عبارت است از تطابق وضعیت آموزش عالی با؛ الف. استانداردهای از قبل تعیین شده و ب. رسالت، هدف و انتظارات» به این ترتیب، کیفیت در آموزش عالی حالت ویژه‌ی از نظام آموزش عالی است. این حالت، نتیجه‌ی یک سلسله اقدامات و فعالیت مشخص است که پاسخ‌گوی نیازهای اجتماعی معین در یک برهه‌ای زمانی خاص باشد (شهرکی‌پور، ۱۳۹۱).

والسانو و همکاران، (Vlasceanu, Quality assurance and Accreditation: a Glossary of Basic Terms and Definitions, 2004) در واژه‌نامه تضمین کیفیت و اعتبارسنجی، تضمین کیفیت را یک اصطلاح چتری برای فرایند مداوم ارزش‌یابی (ارزیابی، نظارت، حفظ بهبود و ارتقا) کیفیت نظام آموزش عالی می‌دانند. در این تعریف اشاره شده است که در بعضی مواقع تضمین کیفیت به عنوان زیرمجموعه‌ی مدیریت کیفیت و در مواقع دیگر، به عنوان مترادف آن به کار می‌رود. آن‌ها دو بعد درونی و بیرونی را برای تضمین کیفیت متصور هستند.

هرچند موضوع ارزیابی در نظام‌های آموزش عالی در گذشته‌ها در جمله‌ی میکانیزم‌های تفتیش و نظارت به کار می‌رفته است و اما با رواج ارزیابی درونی در عرصه‌ی آموزش عالی و نقش آن در پروسه‌ی تضمین کیفیت، فصل جدیدی در خصوص توجه به کیفیت در آموزش عالی آغاز شد (محمدزاده و همکاران، ۱۳۸۶)..

ارزیابی درونی، مرحله‌ی اول الگوی اعتبارسنجی است که به وسیله‌ی اعضای یک واحد آموزشی یا افراد درگیر در یک برنامه اجرا می‌شود. به عبارت دیگر، نوعی اقدام تحقیقی است که از بهبود سازمانی و تغییرات برنامه‌ریزی شده حمایت می‌کند. نقش ارزیابی درونی تنها تحلیل مسأله و ارائه پیشنهاد نیست، بلکه تصحیح اشتباهات و اجرای راه حل‌های ارائه شده جهت برطرف کردن نقاط

ضعف و کم‌بودها می‌باشد (Petter, 2010). دو هدف هر روش خود سنجی (ارزیابی درونی) در تحصیلات عالی عبارت اند از:

۱. تسهیل بهبود، توسعه و تغییر؛ ۲. تأمین انتظارات والزامات برای پاسخ‌گویی حرفه‌یی (حسینی، فراهانی و قره، ۱۳۹۲). ارزیابی درونی شرایطی را فراهم می‌کند که کیفیت آموزشی تصویر شده و از طریق آن برنامه‌ها، مأموریت، دیدگاه، هدف‌ها و نقاط قوت و ضعف مجموعه‌ی آموزشی معین می‌شود و به گروه آموزشی امکان می‌دهد برای تضمین و بهبود کیفیت خود، روش‌های مفیدی را اتخاذ نمایند. نکته‌ی اصلی در ارزیابی درونی رغبت و همکاری اعضای کادر علمی یک گروه آموزشی جهت انجام این امر و فراهم آوردن زمینه و ارتقاء مؤسسه‌ی مورد ارزیابی می‌باشد (کریمیان، ۱۳۹۰).

حسینی و همکاران (۱۳۹۲)، به نقل از ماسی و ویلگار (۲۰۰۵)، یک نوع شناسی چهارتایی را در ارزیابی کیفیت نظام تحصیلات عالی بیان کرده اند. این نوع شناسی از تقاطع دو نوع تأکید در ارزیابی یعنی درونی و بیرونی و نیز دو کارکرد مورد تأکید یعنی حمایت یا نظارت توضیح داده می‌شود. نتایج نشان می‌دهد که الگوهای حمایت‌گر که تأکید آن‌ها بر ابتکارات ارزیابی درونی در خود مؤسسات آموزش عالی است، بیشترین بهبود را در فرایند یادگیری و یاددهی ایجاد کرده اند و برعکس، الگوهای نظارت‌گرا با تأکید بر ارزیابی بیرونی، کم‌ترین اثربخشی آکادمیک را داشته و به راهبردهای منتهی می‌شود که موجب طفره رفتن و شانه خالی کردن اعضای کادر علمی می‌شود.

بین توسعه‌ی حرفه‌یی استادان پوهنتون و (ورکشاپ‌ها، سیمینارها، آموزش ضمن خدمت و روش‌های نوین تدریس) و کیفیت آموزشی محصلان یک رابطه‌ی معنادار وجود دارد (شهرکی‌پور، ۱۳۹۱).

یک مطالعه‌ی که در آن ۲۹ پوهنتون در ۱۴ کشور جهان شامل می‌شد، صورت گرفت و این نتیجه به‌دست آمد که با وجود کثرت الگوها و تنوع سازوکارها، شیوه‌ها و فنون ارزیابی آموزش عالی، چارچوب عمومی و کم و بیش مشترک در این باره در پوهنتون‌های بزرگ جهان و نیز نظام‌ها و آموزش عالی و جوامع توسعه‌یافته یا در حال توسعه‌ی مؤفق، شکل گرفته است و در نهایت وجه مشترک ارزیابی در تحصیلات عالی در کشورهای مورد مطالعه در چهار سطح بیان گردید که عبارت اند از:

۱. خودارزیابی در سطح درونی پوهنتون (کادر علمی، محصلان و اعضای اداری)؛ ۲. ارزیابی بیرونی در سطح بیرون از پوهنتون (هیأت‌همتایان و هم‌پیشگان علمی و تخصصی)؛ ۳. خط مشی‌ها و

بسترسازی‌ها و هماهنگی‌های سطح ملی توسط نهاد ملی؛ ۴. گزارش‌های ارزیابی و پیگیری‌های نتایج آن‌ها (Brennan & Shah, 2000).

مطهری‌نژاد در تحقیقی سه مدل جهانی تضمین کیفیت را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است و از کثرت معیارها و جوهر مشترک و الزامات مشترک آن‌ها، خبر داد (مطهری‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱). متون تحقیقی در این باره کثرت معیارها و تنوع الگوهای تضمین کیفیت به کار گرفته شده در کشور های مختلف را تأیید می‌کند. علی‌الرغم این تنوع، الگوها دارای یک تعداد ویژگی و خصوصیات مشترک هستند، به‌گونه‌ی که یک مدل عمومی به عنوان مخرج مشترک آن‌ها قابل استخراج است. مطالعات یادشده نشان می‌دهند که هدف‌ها الگوهای تضمین کیفیت متکثر و به صورت یک طیف از هدف‌ها یا کارکردهای نرم‌تر یعنی بهبود اطلاع‌رسانی توسعه‌ی تا کارکردهای سخت‌تر یعنی قانونی، مالی و قضای قابل ترسیم است (Billing, 2004). این تنوع که بیشتر ناشی از تفاوت در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بین کشورهاست، سبب می‌شود تا در هر کشوری، مؤلفه‌های تضمین کیفیت و پوشاندن تنوع آن‌ها و امکان‌الگوپردازی تضمین کیفیت متناسب با آموزش عالی آن کشور باشد. در تحقیق حاضر با الگوگیری از معیارهای یازده‌گانه‌ی تضمین کیفیت تحصیلات عالی افغانستان، پیامدهای مثبت و منفی آن و چگونگی کارکرد این معیارها در نظام آموزش عالی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

وضعیت تضمین کیفیت در پوهنتون کابل

در پوهنتون کابل کمیته‌ی تضمین کیفیت که اعضای آن را یک یک نماینده از هر پوهنخی تشکیل می‌دهد، تشکیل گردیده است. در سطح هر پوهنخی نیز یک واحد تضمین کیفیت به اشتراک یک یک نماینده از هر دیپارتمنت شکل گرفته است. وظیفه‌ی اساسی تضمین کیفیت را آموزش تضمین کیفیت و انکشاف مسلکی مستمر احتوا می‌نماید.

در آموزش تضمین کیفیت، اشتراک محصلان به عنوان اصلی‌ترین شریک نهاد تحصیلات عالی در پروسه‌ی ارزیابی از روند تدریس و آموزش تضمین گردیده است. به محصلان حق ارزیابی از روش تدریس، مواد درسی، مأخذ و منابع، حمایت‌های آکادمیکی، نوآوری و نتایج متوقعه‌ی برنامه در طول سال تحصیلی داده می‌شود.

برنامه تضمین کیفیت دربرگیرنده‌ی چندین ارزیابی من جمله جمع‌آوری بازخورد از محصلان، مشاهدات داخل صنف، ارزیابی خودی استاد، ارزیابی بیرونی و ارزیابی استاد توسط دیپارتمنت

می باشد. بازخورد محصل با استفاده از یک سؤال نامه که دربرگیرنده‌ی (۲۰) سؤال با جوابات پنج گزینه‌یی از ۱ (بسیار ضعیف) الی ۵ (بسیار عالی) که میزان رضایت محصل را اندازه‌گیری می‌نماید، می‌باشد. در اخیر هر سمستر جمع آوری و مورد تحلیل قرار می‌گیرد. جمع آوری بازخورد محصلان عمدتاً به صورت کاغذی انجام می‌یابد هرچند به صورت جسته و گریخته به‌طور آنلاین نیز تحقق یافته است. نتایج ارزیابی‌ها با استاد مضمون شریک شده و بر مبنای ارزیابی‌ها پلان بهبود تدریس تهیه و از کم‌بودی‌ها کاسته می‌شود.

علاوه از سیستم تضمین کیفیت که در پوهنتون کابل تطبیق می‌گردد، مرکز انکشاف مسلکی نیز به هدف بهبود مستمر مسلکی اعضای کادر علمی تشکیل گردیده است. این مرکز به مثابه‌ی یک افزار تشویق‌کننده و حمایت از اشتراک در فعالیت‌های آکادمیک عمل می‌کند. این مرکز تاکنون چندین ورکشاپ آموزش مبتنی بر نتایج (OBE) و آموزش شاگرد محوری (SCL) را دایر نموده است.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف و جهت‌گیری از نوع کاربردی-می‌باشد. جامعه‌ی آماری این تحقیق را اعضای کادر علمی پوهنتون کابل تشکیل می‌دهند که تعدادشان به ۸۸۶ نفر می‌رسد و از میان جامعه‌ی آماری براساس جدول مورگان ۳۰۰ نفر به‌هیئت نمونه انتخاب و پرسش‌نامه‌ها توزیع و از آن جمله به تعداد ۲۶۴ پرسش‌نامه جمع‌آوری گردید. ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته است که روایی آن به وسیله‌ی متخصصین تأیید و پایایی آن بعد از یک مطالعه‌ی مقدماتی توسط نرم‌افزار SPSS که یکی از نرم‌افزارهای مؤثر و ثابت شده در تحلیل احصائیوی و مدیریت دیتا محسوب می‌گردد (Hinton, McMurray, & Brownlow, 2014) و (Huizingh, 2007) مورد تحلیل قرار گرفت. ضریب اطمینان ۰,۷۶ به‌دست آمد که نشان دهنده‌ی اعتبار بلند پرسش‌نامه است. علاوه‌تاً، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاری نیز بخشی از این تحقیق را تشکیل داده است.

روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی سهمیه‌یی بود که براساس تعداد استاد در هر پوهنخی به‌صورت تصادفی توزیع و جمع‌آوری گردید. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و پروگرام Excel کار گرفته شد.

علاوه‌تاً، با تعداد ۱۵ تن از استادان از پوهنخی‌های مختلف با درجات مختلف تحصیلی و رتب علمی مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاری به منظور دریافت دیدگاه‌ها و برداشت‌های آن‌ها از تضمین کیفیت و

تأثیرات آن بالای اجراءات علمی آن‌ها، تدریس، آموزش تحقیق، تأثیرات تضمین کیفیت بالای اعتباردهی بین‌المللی پوهنتون، چالش‌ها و اثرات تضمین کیفیت در ارتقاء و ترفیعات استادان در پوهنتون کابل انجام یافت. هر یک از مصاحبه‌ها حدود ۳۰ تا ۴۵ دقیقه وقت را دربرگرفت.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق با استفاده از تحلیل SPSS و Excel ذیلاً ارائه می‌گردد:

۱. میزان تأثیر برنامه‌ی تضمین کیفیت در فعالیت‌های آموزشی پوهنتون کابل بر اساس جنسیت.

در جدول ۱ میزان مشارکت استادان و تأثیر تضمین کیفیت بر مبنای جنسیت ارائه گردیده و طبق نتایج، آزمون t نشان داد که میزان تأثیر برنامه‌ی تضمین کیفیت در فعالیت‌های آموزشی از دیدگاه استادان ذکور و اناث تقریباً یک‌سان است.

جدول ۱: میزان مشارکت استادان و تأثیر تضمین کیفیت به اساس جنسیت.

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیاری	T	سطح معناداری
مرد	۱۹۱	۷۴,۷۳۸۲	۸,۹۳۸۰۶	۰,۴۷۶	۰,۶۳۴
زن	۷۳	۷۵,۳۰۱۴	۷,۶۲۴۳۱	۰,۵۱۱	۰,۶۱۰

۲. میزان تأثیر برنامه تضمین کیفیت در فعالیت‌های آموزشی پوهنتون کابل از نظر مدت زمان تجربه‌ی تدریس استادان.

در جدول ۲ میزان تأثیر تضمین کیفیت بالای استادان بر مبنای سه گروه سنی مطالعه گردیده و بیرون داد آزمون انووا نشان داد که مدت زمان تجربه‌ی تدریس استادان در میزان تأثیرگذاری برنامه‌ی تضمین کیفیت یک‌سان است و میانگین تفاوتی را نشان نداد.

جدول ۲: میزان اثرات تضمین کیفیت بالای استادان بر مبنای گروه سنی.

تجربه تدریس	تعداد	میانگین	انحراف معیاری
۱۰-۱ سال	۱۳۲	۷۴,۲۵۷۶	۹,۷۳۵۹۲
۱۰-۲۰ سال	۷۶	۷۵,۵۹۲۱	۶,۸۷۶۳۹
بالاتر از ۲۰ سال	۵۴	۷۵,۷۰۳۷	۷,۶۴۴۵۳

۳. میزان مشارکت بر اساس درجه تحصیل.

جدول ۳ میزان تأثیر تضمین کیفیت بالای استادان بر مبنای درجه‌ی تحصیل را نشان می‌دهد. هرچند از نظر تعداد کاهش روشن بین هریک از کتگوری‌ها دیده می‌شود ولی در میانگین آن تفاوت اندک وانمود گردیده است. این مبین آن است که تضمین کیفیت در پوهنتون کابل توسط همه اعضای کادر علمی پذیرفته شده است.

جدول ۳: میزان تأثیر تضمین کیفیت بالای استادان به مبنای درجه‌ی تحصیل.

تحصیل	تعداد	میانگین	انحراف معیاری
لیسانس	۶۲	۷۴,۷۳۸۲	۸,۹۳۸۰۶
ماستر	۱۲۷	۷۵,۳۰۱۴	۷,۶۲۴۳۱
داکتر	۷۵	۷۴,۰۰۰۰	۸,۵۸۴۴۱

۴. میزان تأثیر برنامه‌ی تضمین کیفیت در فعالیت‌های آموزشی پوهنتون کابل بر اساس رتب علمی اعضای کادر علمی.

طبق جدول ۴، که بیرون داد آزمون انووا می‌باشد، تأثیر برنامه‌ی تضمین کیفیت در میان اعضای کادر علمی با رتبه‌های مختلف با تفاوت اندک گزارش شده که میان رتبه‌های علمی پوهنیار و پوه‌نمل تقریباً یک‌سان و میان رتبه‌های علمی پوه‌ندوی، پوه‌نوال و پوه‌اند اندکی متفاوت به دست آمده است.

جدول ۴: میزان مشارکت بر مبنای رتب علمی.

رتبه علمی	تعداد	میانگین	انحراف معیاری
پوهنیار	۹۹	۷۴,۷۶۷۷	۱۰,۰۷۶۰۷
پوهنمل	۷۵	۷۴,۷۶۰۰	۷,۳۷۲۰۴
پوهندوی	۵۲	۷۳,۳۰۷۷	۸,۲۷۵۹۷
پوهنوال	۲۶	۷۶,۸۴۶۲	۶,۸۵۶۷۸
پوهاند	۱۲	۷۹,۴۱۶۷	۴,۸۸۸۹۲

۵. میانگین، وسط، مود و انحراف معیاری هر یک از سؤالات طرح شده.

جدول ۵ نشان‌دهنده‌ی اوسط، حد وسط، و انحراف معیاری هریک از یافته‌ها می‌باشد.

جدول ۵: اوسط، حد وسط و انحراف معیاری هریک از سؤالات را ارائه می‌دهد.

انحراف معیاری	مود	وسط	اوسط (میانگین)	تعداد جوابات	سؤالات مطرح شده
۰,۹۲۳	۴	۴	۳,۸۶	۲۶۴	استادان را در انکشاف اجراءات مسلکی و اکادمیک شان کمک می‌نماید.
۰,۹۷۹	۴	۴	۳,۶۸	۲۶۴	یادگیری مداوم (مستمر) را برای استادان امکان پذیر می‌سازد.
۰,۸۸۴	۴	۴	۳,۷۴	۲۶۴	استادان را در سهم‌گیری فعالیت‌ها در پوهنتون انگیزه می‌دهد.
۰,۸۱۱	۴	۴	۳,۹۶	۲۶۴	در روش‌ها و استراتژی تدریس کمک می‌نماید.
۰,۹۵۷	۴	۴	۳,۹۷	۲۶۴	در انکشاف نصاب تحصیلی و مفردات و محتویات کمک می‌نماید.
۰,۹۰۲	۴	۴	۳,۹۷	۲۶۴	حجم کار استادان را افزایش می‌بخشد.
۱,۰۶۹	۴	۴	۳,۴۸	۲۶۴	تولیدات علمی (مقالات علمی) را افزایش می‌دهد
۱,۰۴۱	۴	۴	۳,۶۷	۲۶۴	نتایج آموزشی را بهبود می‌بخشد.
۰,۹۳۳	۴	۴	۳,۹۱	۲۶۴	پروژه آموزش را حمایت می‌کند.
۱,۰۴۳	۴	۴	۳,۸۹	۲۶۴	پوهنتون را در کسب اعتبار بین‌المللی کمک می‌نماید
۱,۰۱۴	۴	۴	۳,۸۴	۲۶۴	در اکسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید
۱,۰۱۲	۴	۴	۳,۷۴	۲۶۴	پوهنتون را به یک نهاد کار آفرین تبدیل می‌نماید.
۱,۰۲۲	۴	۴	۳,۸۷	۲۶۴	پوهنتون را در درجه‌بندی ارتقا می‌بخشد.
۱,۰۴۷	۴	۴	۳,۷۵	۲۶۴	علاقه‌مندی جوانان نخبه را در تحصیل در این نهاد افزایش می‌بخشد.
۱,۰۴۰	۴	۴	۳,۶۶	۲۶۴	در امر بین‌المللی سازی پوهنتون مؤثر است.
۰,۹۶۳	۴	۴	۳,۶۴	۲۶۴	برای بهبود کیفیت کلی و حفظ مداوم، یک مدل مدیریتی را طرح می‌کند
۰,۹۷۶	۴	۴	۳,۷۹	۲۶۴	تضمین کیفیت در شناخت منطقوی و بین‌المللی پوهنتون کمک می‌کند.
۰,۸۹۶	۴	۴	۳,۹۱	۲۶۴	تضمین کیفیت در پروسه‌ی شاگردمحوری کمک می‌کند.
۱,۱۰۲	۴	۴	۳,۵۷	۲۶۴	تضمین کیفیت سبب تغییر فردی و مشارکتی در عمل می‌گردد.
۱,۰۸۶	۴	۳	۳,۲۱	۲۶۴	معیارهای تضمین کیفیت را در مطابقت به معیارهای بین‌المللی یافتیم.

۶. فیصدی پاسخ‌ها

در جدول ۶ فیصدی پاسخ‌های ارائه شده در برابر هر سؤال نشان داده شده است. به‌گونه‌ی مثال، ۲۲٪ پاسخ‌دهنده قویاً موافق‌اند که تضمین کیفیت استادان را در انکشاف اجراءات مسلکی و آکادمیک کمک می‌کند. در حالی که ۵۶٪ موافق، ۱۲٪ پاسخ خنثی، ۸٪ مخالف و ۲٪ قویاً مخالفت خود را به همین سؤال ارائه داشته‌اند. به همین ترتیب ۷۳٪ (۲۷٪ قویاً موافق، ۴۶٪ موافق) پاسخ‌دهنده‌گان موافق‌اند که تضمین کیفیت در کسب اعتبار برنامه‌های علمی پوهنتون کابل را کمک می‌نماید. در حالی که ۱۱٪ مخالفت خود را به عین سوال بیان داشته و ۱۶٪ حالت نه موافق و نه مخالفت خود را نشان داده‌اند. به همین ترتیب، اگر پاسخ به هر سؤال دیگر را بررسی نماییم، دیده می‌شود که بیشترین پاسخ‌دهنده‌گان موافق‌اند. فیصدی قویاً موافق کم‌تر و کسانی که قویاً مخالفت خود را نشان داده‌اند، کم‌ترین پاسخ‌دهنده‌گان را نشان می‌دهد.

جدول ۶: فیصدی پاسخ‌های ارائه شده به هر سؤال.

سؤالات	قویاً موافق	موافق	نمی‌دانم	مخالف	قویاً مخالف
استادان را در انکشاف اجراءات مسلکی و آکادمیک شان کمک می‌نماید.	۲۲%	۵۶%	۱۲%	۸%	۲%
یادگیری مداوم (مستمر) را برای استادان امکان پذیر می‌سازد.	۱۹%	۴۷%	۲۰%	۱۲%	۲%
استادان را در سهم‌گیری فعالیت‌ها در پوهنتون انگیزه می‌دهد.	۱۷%	۵۳%	۲۰%	۹%	۱%
در روش‌ها و استراتژی تدریس کمک می‌نماید.	۲۵%	۵۲%	۱۹%	۴%	۱%
در انکشاف نصاب تحصیلی و مفردات و محتویات کمک می‌نماید.	۲۲%	۵۰%	۱۵%	۱۲%	۱%
حجم کار استادان را افزایش می‌بخشد.	۳۰%	۴۴%	۱۷%	۸%	۰%
تولیدات علمی (مقالات علمی) را افزایش می‌دهد.	۱۶%	۴۲%	۲۳%	۱۴%	۵%
نتایج آموزشی را بهبود می‌بخشد.	۱۸%	۵۲%	۱۴%	۱۳%	۴%
پروژه آموزش را حمایت می‌کند.	۲۵%	۵۳%	۱۴%	۵%	۳%
پوهنتون را در کسب اعتبار بین‌المللی کمک می‌نماید.	۳۱%	۴۱%	۱۷%	۷%	۴%
در اکسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید.	۲۷%	۴۶%	۱۶%	۸%	۳%
پوهنتون را به یک نهاد کار آفرین تبدیل می‌نماید.	۲۲%	۴۷%	۱۹%	۹%	۴%
پوهنتون را در درجه‌بندی ارتقا می‌بخشد.	۲۸%	۴۴%	۱۹%	۵%	۵%

سؤالات	قویاً موافق	موافق	نمی‌دانم	مخالف	قویاً مخالف
علاقمندی جوانان نخبه را در تحصیل در این نهاد افزایش می‌بخشد.	۲۷%	۳۸%	۲۵%	۹%	۳%
در امر بین‌المللی سازی پوهنتون مؤثر است.	۱۹%	۴۷%	۱۹%	۱۱%	۴%
برای بهبود کیفیت کلی و حفظ مداوم ، یک مدل مدیریتی را طرح می‌کند	۱۹%	۳۸%	۳۲%	۸%	۳%
تضمین کیفیت در شناخت منطقوی و بین‌المللی پوهنتون کمک می‌کند.	۲۰%	۵۳%	۱۷%	۵%	۵%
تضمین کیفیت در پروسه شاگرد محوری کمک می‌کند.	۲۵%	۵۲%	۱۳%	۱۰%	۰%
تضمین کیفیت سبب تغییر فردی و مشارکتی در عمل می‌گردد.	۱۹%	۴۵%	۱۵%	۱۶%	۵%
معیارهای تضمین کیفیت را در مطابقت به معیارهای بین‌المللی یافتیم.	۱۱%	۳۲%	۲۸%	۲۳%	۵%

۷. شدت ارتباط بین بعضی از پرسش‌ها در پرسش‌نامه.

مزیداً، میزان ارتباط بین بعضی از پرسش‌های پرسش‌نامه به‌خاطر ارتباط مستقیم و یا معکوس بین آن‌ها با استفاده از ضریب ارتباط پیرسون به‌گونه‌ی مثال "پروسه‌ی آموزش را حمایت می‌کند" و "در روش‌ها و استراتژی تدریس کمک می‌نماید" به‌همین ترتیب "در کسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید" و "تولیدات علمی (مقالات علمی) افزایش می‌دهد" مطالعه گردید که در اولی ۲۱,۶٪ و در دومی ۲۲,۱٪ ارتباط مثبت را نشان می‌دهد. در هر دو مورد ارتباط مثبت قابل اهمیت است زیرا سطح معناداری ۰,۰۰۰ کم‌تر از ۰,۰۵ می‌باشد.

جدول ۷: جدول ارتباط بین بعضی مواد پرسش‌نامه.

	پروسه آموزش را حمایت می‌کند	در روش‌ها و استراتژی تدریس کمک می‌نماید
Pearson Correlation	۱	۰,۲۱۶**
Sig. (2-tailed)		۰,۰۰۰
N	۲۶۴	۲۶۴
Pearson Correlation	۰,۲۱۶**	۱
Sig. (2-tailed)	۰,۰۰۰	
N	۲۶۴	۲۶۴

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

الف. ضریب ارتباط پیرسون بین "پروسه‌ی آموزش را حمایت می‌کند" و "در روش‌ها و استراتژی تدریس کمک می‌نماید".

ب. ضریب ارتباط پیرسون بین "در کسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید" و "تولیدات علمی (مقالات علمی) افزایش می‌دهد".

	تولیدات علمی (مقالات علمی) افزایش می‌دهد	در کسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید
تولیدات علمی (مقالات علمی) را افزایش می‌دهد	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	۱ ۰,۰۰۰ ۲۶۴
در کسب اعتبار برنامه‌های علمی کمک می‌نماید	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	۰,۲۲۱** ۰,۰۰۰ ۲۶۴

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

علاوه از پرسش‌نامه‌ی که توزیع گردید، مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاری با یک تعداد از استادان بر مبنای پرسش‌نامه نیز صورت گرفت که بازخورد قابل توجه در رابطه به برداشت‌ها و دانش آن‌ها از تضمین کیفیت و همچنین چاله‌ها و چالش‌ها و کم‌بودی‌های تضمین کیفیت و تطبیق آن‌را در پوهنتون کابل آشکار کردند. یکی از مواردی که آن‌ها به آن اشاره نمودند این بود که آموزش تضمین کیفیت به صورت وسیع همه‌گیر نشده و فقط چندتن معدود در این زمینه آموزش دیده‌اند. هم‌چنان، استادان به مستندسازی تمام امور مربوطه به تضمین کیفیت باورمند بودند ولی از نبود و کم‌بود امکانات و منابع مانند نبود یک سیستم معلوماتی، عدم دسترس قرار دادن پرنتر، ماشین فوتوکاپی و کاغذ و سایر لوازم و امکانات مورد نیاز و حجم تدریس در بعضی دیپارتمنت‌ها نیز شدیداً شاکی‌اند و انتقاد نمودند.

روی هم‌رفته، ادراک استادان به صورت کل از ارزیابی استاد و کورس توسط محصل نسبت به سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵ در جهت مثبت تغییر نموده اما بازهم شاکی از آن بودند که پرسش‌نامه توزیع می‌گردد، پاسخ‌ها جمع‌آوری می‌گردد اما روش‌های تحلیل پرسش‌نامه به آن‌ها آموخته نشده است و بازخورد مجدد از تحلیل پرسش‌نامه به استادان کم‌تر داده شده است. مزیداً، در هنگام مصاحبه‌ها دریافت گردید که متأسفانه پلان بهبود تدریس کم‌تر بر مبنای تحلیل پرسش‌نامه و ارزیابی استاد توسط آمر دیپارتمنت شکل گرفته است. نقطه‌ی جالب‌تر این که همه اتفاق رأی داشتند که تضمین کیفیت هم پروسه است و هم وسیله. پروسه به خاطر آن که اطمینان از تحقق معیارهای تحصیلات عالی حاصل

می‌گردد. تضمین کیفیت وسیله‌ایست که معیارهای کسب اعتبار پی‌گیری می‌گردد و سبب افزایش کیفیت آموزش در پوهنتون کابل می‌شود.

نهایتاً، تعداد از استادان در جریان مصاحبه تأکید بر استقلالیت کامل پوهنتون داشتند و رقابتی شدن پوهنتون را با تضمین کیفیت مستقیماً مرتبط می‌دانستند. جالب‌تر این که یک‌تعداد خیلی دید استراتژیک نسبت به تضمین کیفیت و اعتباردهی داشتند. بدین معنا که تضمین کیفیت و اعتباردهی دو مورد مجزا است ولی اکنون در یک قالب تعریف گردیده است. دوم این که، اعتباردهی باید به مثابه‌ی یک نهاد مستقل عرض اندام کند. مزیداً، نهاد اعتباردهی خود باید کسب اعتبار از مراجع معتبر بین‌المللی نماید. نهایتاً، چتر اعتباردهی باید فراتر از تحصیلات عالی نهادهای نیمه‌عالی، مکاتب و تعلیمات عمومی و مسلکی را فراگیرد.

مباحثه و مناقشه

پروژه‌ی تضمین کیفیت در نهادهای تحصیلات عالی یکی از ملزومات اساسی برای ارزیابی عملکرد منابع بشری و ارزیابی کیفیت خدمات ارائه شده به مشتریان و یا بازار کار شمرده می‌شود. مطالعه‌ی که در پوهنتون کابل صورت گرفت، نشان داد که روند تضمین کیفیت و اعتباردهی کارکرد بالایی در این نهاد در سال‌های پسین داشته است. نتایج مطالعه نشان داد که مؤلفه‌های جمعیت شناختی مانند جنسیت، تجربه، گروه سنی و رتبه‌های علمی در ارتقای کیفیت تقریباً بی‌تأثیر بوده است و میانگین دریافت شده در تحقیق حاضر از سؤالات ۱، ۲ و ۳ که بیان‌گر انکشاف اجراءات مسلکی استادان، امکان یادگیری مداوم و یادگیری روش‌های نوین تدریس استادان است، در سطح بالا قرار دارد که نشان‌دهنده‌ی تأثیر بلند تضمین کیفیت در موارد فوق است. نتایج پژوهش شهرکی‌پور نیز نتایج مشابهی را نشان داد که بین توسعه‌ی حرفه‌ی استادان و کیفیت آموزشی یک رابطه‌ی معنادار وجود دارد. البته این مورد نشان داد که تضمین کیفیت ایجاب آموزش مداوم اعضای نهاد آموزشی را می‌نماید. نتایج دیگری این پژوهش نشان داد که میان برنامه‌ی تضمین کیفیت در تولید علمی استادان تأثیر مثبت داشته است. این نتیجه نیز با یافته‌های تحقیق شهرکی‌پور که بیان‌گر رابطه‌ی معنادار بین تضمین کیفیت و تحقیقات علمی است، مشابهت دارد. از یافته‌های دیگری این تحقیق این است که برنامه‌ی تضمین کیفیت پوهنتون را در کسب اعتبار بین‌المللی و اعتبار برنامه‌های داخلی و شناخت منطقی پوهنتون و ارتقای پوهنتون به یک نهاد کارآفرین، تأثیر مثبت دارد. اکثریت پاسخ‌دهندگان این پژوهش موافقت خود را ابراز داشته‌اند.

از مبانی نظری مطالعه‌ی حاضر استنباط می‌شود که بعد از ایجاد برنامه تضمین کیفیت در سطح وزارت تحصیلات عالی ارزیابی مداوم در سطح درونی (ارزیابی خودی، ارزیابی به وسیله‌ی دیپارتمنت و ارزیابی به وسیله‌ی نهاد) و در سطح بیرونی (ارزیابی به وسیله‌ی هیأت بازرگر ریاست تضمین کیفیت وزارت تحصیلات عالی) وجود دارد که زمینه‌ی بهبود معیارهای تدریس، معیارهای آموزش، نصاب‌سازی و انکشاف کورس و معیارهای تطبیق، کاربرد و تأثیر معیارهای آموزش و تدریس و اعتبار پوهنتون کمک نموده و جای‌گاه این نهاد را به عنوان نهاد کارآفرین در کشور افزایش داده است.

از یافته‌های دیگری این مطالعه این است که تحقق معیارهای تضمین کیفیت موجب افزایش کیفیت آموزش در پوهنتون گردیده است و هم‌چنان نتایج مصاحبه نشان داد که تضمین کیفیت، پوهنتون را وارد مرحله‌ی رقابتی با سایر نهادهای تحصیلی ساخته است که این خود یک اقدام پسندیده است. مبانی نظری این تحقیق در هم‌سویی با این نتایج قرار دارد که پوهنتون کابل طی ۱۹ سال اخیر تمام برنامه‌های خود را در زمینه‌ی بهبود کیفیت و افزایش اعتبار علمی به‌کار برده است.

پیشنهادها و سفارشات

بررسی و تحلیل نتایج این تحقیق و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاری با استادان پوهنتون کابل از سنین متفاوت، درجات تحصیلی مختلف و رتب علمی متفاوت تیم محققان این مطالعه را به آن واداشت که پیشنهادها و سفارشات آتی را به وزارت محترم تحصیلات عالی ارائه نمایند.

۱. برنامه‌های آموزش تضمین کیفیت فراگیر و مستمر گردد؛
۲. شیوه‌های تحلیل پرسش‌نامه‌ی ارزیابی استاد توسط محصل باید به استادان و کمیته‌های تضمین کیفیت آموزش داده شود؛
۳. مرکز انکشاف مسلکی استادان باید مورد حمایت مالی و تخنیکی قرار گیرد و برنامه‌های آموزشی در بخش‌های مختلف به استادان را روی دست گیرد؛
۴. شیوه‌ها و استراتژی‌های روی دست گرفته شود تا تضمین کیفیت به یک فرهنگ مبدل گردد؛
۵. تضمین کیفیت و اعتباردهی باید از هم جدا و تفکیک و نهاد اعتباردهی مستقل و کسب اعتبار نماید و
۶. پوهنتون‌ها با یک میکانیزم خاص و کوتاه‌مدت مستقل گردند تا زمینه‌های رقابت به‌وجود آید.

منابع

- حسینی، م. فراهانی، ا. و قره، م. ع. (۱۳۹۲). طراحی الگوی تضمین کیفیت آموزش تربیت بدنی در نظام آموزش از راه دور، پژوهش کاربردی در مدیریت ورزشی، ۲ (۲)، صص ۱۱۹-۱۳۵.
- شهرکی پور، ح. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر کیفیت آموزشی دوره های کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد دانشکده علوم تربیتی، ۹ (۲)، صص ۱۱۸-۱۲۴.
- کریمیان، ح. (۱۳۹۰). ارزیابی درونی رهیافتی مناسب برای بهبود کیفیت نظام آموزش عالی. فصل‌نامه رهبردهای آموزش، صص ۷۷-۸۵.
- محمدزاده، س. و همکاران. (۱۳۸۶). الگوی برای تضمین کیفیت در نظام آموزش عالی ایران. فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، صص ۸۵-۱۰۶.
- مطهری‌نژاد، ح. و همکاران. (۱۳۹۱). استاندارد های تضمین کیفیت آموزش مهندسی در ایران. فصل‌نامه آموزش مهندسی در ایران، صص ۲۱-۴۲.
- Billing, D. (2004). International Comparisons and trends in External Quality assurance of Higher Education: Commonality or Diversity. Higher Education, 52 (4), pp. 687-709.
- Brennan, J., & Shah, T. (2000). Quality assurance and Institutional change: Experiences from 14 Countries. Higher Education, 40 (3), pp. 331- 349.
- Hinton, P. R., McMurray, I., & Brownlow, C. (2014). SPSS explained. New York: Routledge.
- Huizingh, E. (2007). Applied statistics with SPSS. London: Sage Publications.
- Petter, S. (2010). UK Higher Education in Twenty. London: A Changin, Quality Matters series.
- Quality Assurance and Accreditation Directorate. (2020). Retrieved from www.qaadedu.af
- Vlascean, L., Grunberg, L., & Parlea, D. (2004). Quality assurance and accreditation: A glossary of basic terms and definitions. Bucharest: UNESCO.
- Vlasceanu, L. (2004). Quality assurance and Accreditation: a Glossary of Basic Terms and Definitions. Papers on Higher Education Bucharest, UNESCO- CEPES.
- Vlasceanu, L. (2009). Quality assurance and Accountability: Navigating Between Scylla and Charybdis. Papers on Higher Education Bucharest, UNESCO- CEPES.
- Wells, P. J. (2018). The Role of Quality Assurance in Higher Education: Chanlleges, developments and trends. Moscow: UNISCO.